

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять і виконання самостійної роботи

з навчальної дисципліни

«АКАДЕМІЧНИЙ РИСУНОК»

(РИСУНОК ГОЛОВИ ЛЮДИНИ)

для здобувачів 2 курсу

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

спеціальності В2 Дизайн

(освітні програми: Дизайн одягу, Дизайн середовища, Графічний дизайн,
Мультимедійний дизайн, Промисловий дизайн та 3D-моделювання)

Харків

© Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2025

Методичні рекомендації до проведення практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни **«АКАДЕМІЧНИЙ РИСУНОК»** («Рисунок голови людини») складено на основі робочої програми навчальної дисципліни «Академічний рисунок» для здобувачів 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності В2 Дизайн (освітніх програм: Дизайн одягу, Дизайн середовища, Графічний дизайн, Мультимедійний дизайн, Промисловий дизайн та 3D-моделювання). У методичних рекомендаціях подано основні положення теми відповідно до затвердженої програми, а також необхідні методичні матеріали для самостійної роботи здобувачів.

- Харків: ХДАДМ, 2025. 21 ст., 10 іл.,

Укладач: доц. Чеботов І. П.

Рецензенти: Ковальова М.М. - кандидат мистецтвознавства, професор, завідувачка кафедри живопису ХДАДМ, Хоменко О.В. - доцент кафедри рисунка ХДАДМ.

Затверджено на засіданні кафедри рисунка ХДАДМ (протокол №10 від 23.01.2025 р.)

На підставі Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторські права на дані методичні вказівки належать їх розробникам: доц. каф. рисунка Чеботову І.П. Методичні матеріали не можуть бути скопійовані або передані іншим особам чи організаціям без письмового дозволу авторів.

© Чеботов І. П., 2025

Рекомендовано до друку:

Методичною радою ХДАДМ

Протокол №25-05 від 25 листопада 2025р.

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Завдання до практичної роботи.....	5
3. Висновки	7
4. Пам'ятка студенту	8
5. Ілюстрації.....	9
6. Список рекомендованої літератури.....	20
7. Основна література з рисунка та анатомії	20
9. Методичні рекомендації та навчальні посібники.....	21

ВСТУП

Академічний рисунок – це фундаментальна дисципліна для виховання митця. Рисунок допомагає в розвитку просторового мислення, уявляє собою ключову роль у тренуванні зору, що абсолютно необхідно для вивченні образів навколишнього світу. Для художника рисунок – це невід’ємна частина творчого розвитку, оскільки її виразними засобами є форма, тон, лінія, пляма, фактура, тон. Академічний рисунок втілює у собі й вимогу вирішення композиції, що також необхідно для формування творчого мислення. В академічному рисунку, в задачі котрого входить використання законів перспективи та знання анатомії тіла людини, необхідно виразити й схильність до точної передачі оточуючої середи. Для грамотного ведення рисунку необхідна послідовність та конструктивно-аналітичний підхід. Програмою передбачається опанування здобувачами освіти принципами і закономірностями графічного зображення об’єктів предметного середовища і постаті людини, вивчення різних технік рисунку, матеріалів і інструментів.

В основі методики навчання - рисунок з натури, в процесі якого у здобувачів освіти формуються необхідні уміння і навички реалістичного зображення, розвивається зорова пам’ять і уява, окомір, активізується процес естетичного сприйняття навколишньої дійсності. Розуміння закономірностей побудови на площині ілюзії глибини і простору, принципів конструктивного рисування, передачі матеріальності зображуваних об’єктів, їх пластики і індивідуальних характеристик. Також треба пам’ятати про те, що рисунок – це своєрідна площа для випробувань з опорою на традиції реалістичної школи.

Робота над рисунком голови потребує знань анатомічної будови черепа, уміння аналізувати просторові форми та послідовно застосовувати академічні принципи рисунка.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Розуміння сутності рисунка з натури

Здобувач повинен усвідомити, що рисунок з натури — це вивчення тривимірної форми та її передання на площині аркуша засобами лінії й тону. Метою є не копіювання, а аналітичне дослідження форми.

Завдання 2. Вивчення будови черепа та основних опорних точок

Перед початком рисунка студент має засвоїти характерні переломи площин та конструктивні елементи черепа, а саме:

- склепіння черепа;
- тім'яні та лобові горби;
- вилицеві кістки;
- очні западини;
- основу носа;
- кут нижньої щелепи;
- основу підборіддя.

Ці точки є орієнтирами для точного відтворення об'єму голови.

Завдання 3. Композиційне розміщення голови на аркуші

Здобувач визначає місце, масштаб і силует майбутнього зображення. На цьому етапі встановлюються:

- пропорції голови;
- співвідношення маси рисунка до формату аркуша;
- загальний композиційний баланс.

Завдання 4. Визначення положення та руху голови

Необхідно зафіксувати:

- положення голови відносно плечового пояса;
- нахил і поворот голови відносно лінії обрію;
- середню вертикальну лінію голови;
- лінію рівня очей.

Це допоможе правильно побудувати просторове положення форми.

Завдання 5. Нанесення основних конструктивних орієнтирів

Студент позначає на рисунку:

- лінію надбрівних дуг;
- основу носа;
- лінію рота;
- лобові та скроневі кістки;
- вилицеві кістки;
- лицевий кут.

Працюючи над лицьовою частиною, необхідно пам'ятати про тім'яну та потиличну частини голови. Парні форми (очі, вилиці, вуха) слід будувати одночасно для збереження симетрії.

Завдання 6. Конструктивна побудова деталей голови

Студент уточнює загальну конструкцію та деталі, враховуючи анатомічну основу:

- ніс — як поєднання кісткової та хрящової структур;
- око — як куля в об'ємі очної ямки;
- рот — з урахуванням кулястого об'єму зубного відділу;
- вухо — у логічній прив'язці до носа;
- вилиці — ключовий елемент побудови тричетвертного ракурсу.

Завдання 7. Прив'язка голови до шиї

Необхідно побудувати шию як циліндричну основу, що підтримує голову.

Важливо узгодити форму шиї з потилицею та нижньою щелепою, враховуючи анатомію м'язів.

Завдання 8. Початкова тональна розкладка

Студент виконує легкий поділ форми на:

- світло;
- тінь;
- півтінь;
- рефлекси.

Це дозволяє краще усвідомити об'єм та просторове розташування голови. У процесі тонування слід уточнювати пропорції та характер натури.

Завдання 9. Опрацювання деталей у тоні

Під час деталізації важливо стежити за:

- великими тональними співвідношеннями;
- збереженням цілісності об'єму;
- підпорядкуванням деталей загальній формі.
- Не можна допустити, щоб дрібні деталі «розбили» основний об'єм голови.

Завдання 10. Вивчення голови в різних ракурсах

Здобувач повинен:

- аналізувати голову в різних поворотах;
- враховувати взаємозв'язок конструктивних частин;
- спостерігати роботу м'язів;
- підпорядковувати локальні зміни загальній структурі.

Завдання 11. Завершення рисунка

Заключний етап передбачає:

- узагальнення форми;
- перевірку та порівняння рисунка з натурою;
- уточнення характерних особливостей моделі;
- приведення зображення до цілісного й завершеного вигляду.

ВИСНОВКИ

Послідовне виконання цих завдань забезпечує правильний академічний підхід до побудови рисунка голови людини з натури. Методика спрямована на розвиток аналітичного мислення, вміння бачити об'єм, працювати з пропорціями та тоном, а також створювати виразний, конструктивно точний та художньо переконливий рисунок.

ПАМ'ЯТКА СТУДЕНТУ

«Рисунок голови людини »

1. Композиція

Розташуйте голову на аркуші так, щоб зображення було врівноваженим.

Визначте масштаб та основні пропорції.

2. Конструкція та опорні точки

Відразу знайдіть: лінію очей, середню вертикаль, лінію надбрівних дуг, основу носа, лінію рота.

Позначте вилиці, лобові та скроневі кістки, основу підборіддя.

Пам'ятайте про об'єм потилиці та тім'яних частин.

3. Просторове положення голови

Встановіть нахил, поворот та положення щодо плечового пояса.

Орієнтуйтеся на лінію обрису.

4. Загальна конструкція

Будуйте форму великими масами.

Парні елементи (очі, вуха, вилиці) прорисовуйте одночасно.

Зважайте на анатомію:

око — куля в очній ямці, ніс — кістки + хрящі, рот — об'єм зубного ряду.

5. Прив'язка до шиї

Шия — циліндрична основа. Узгодьте форму шиї з нижньою щелепою та потилицею.

6. Тональна розкладка

Легко розділіть форму на світло й тінь. Тон використовуйте для виявлення об'єму, а не для копіювання деталей.

7. Деталізація

Опрацьовуйте деталі поступово, не втрачаючи великих мас. Слідкуйте за основними тональними відносинами.

8. Узагальнення та перевірка

Часто порівнюйте рисунок з натурою. Узагальніть форму, перевірте пропорції, характерні риси моделі.

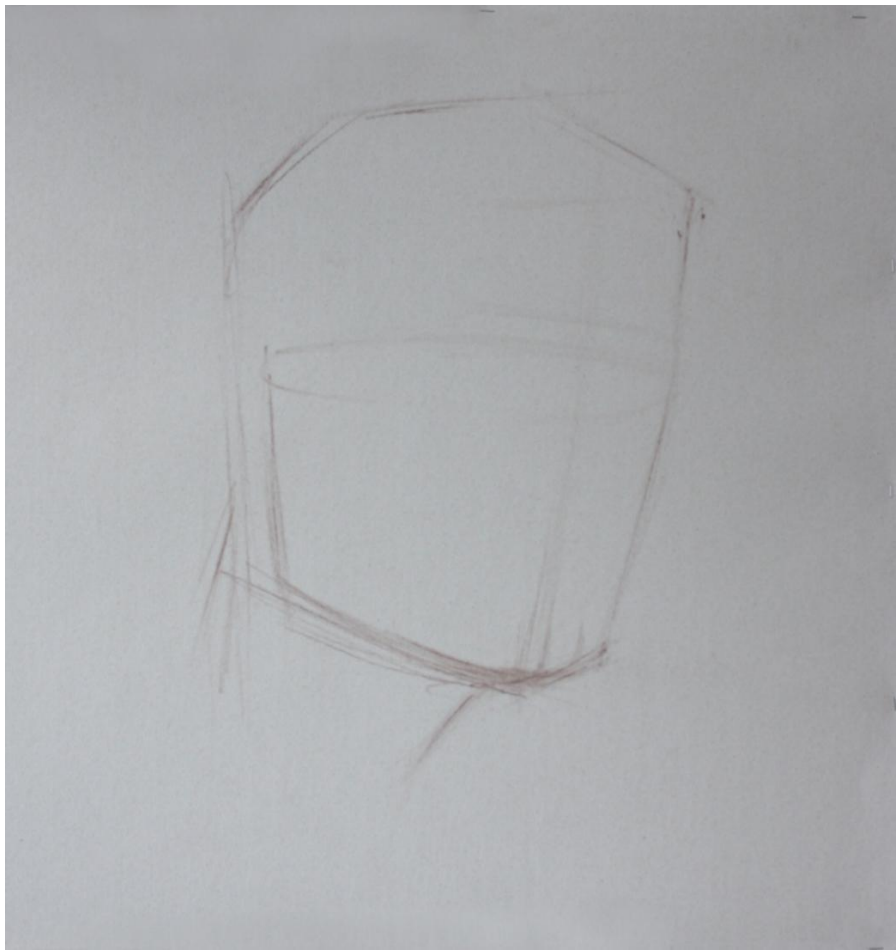
Пам'ятайте:

Спочатку — конструкція, потім — деталі.

Спочатку — великі маси, потім — дрібні форми.

Завжди тримайте в полі уваги весь об'єм голови.

ІЛЮСТРАЦІЇ

1. Завдання (етап) 1

2. Завдання (етап) 2

3. Завдання (етап) 3

4. Завдання (етап) 4

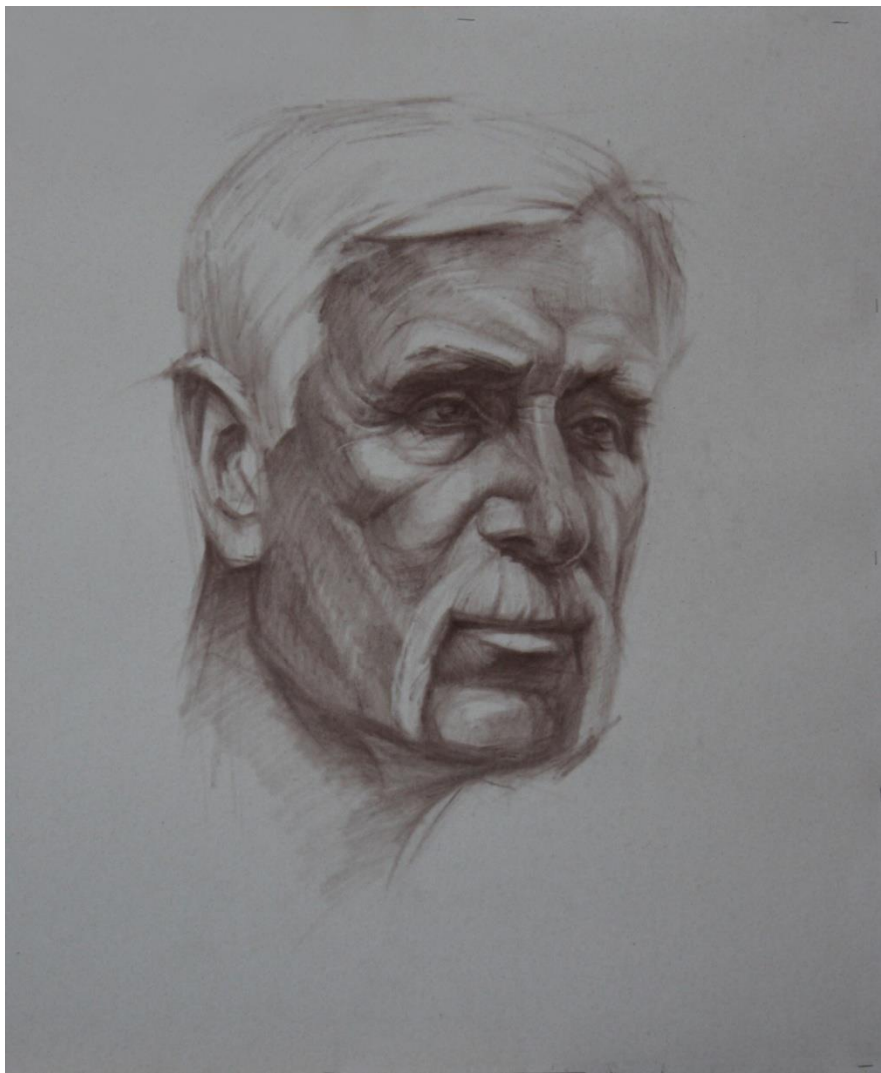
5. Завдання (етап) 5

6. Завдання (етап) 6-7

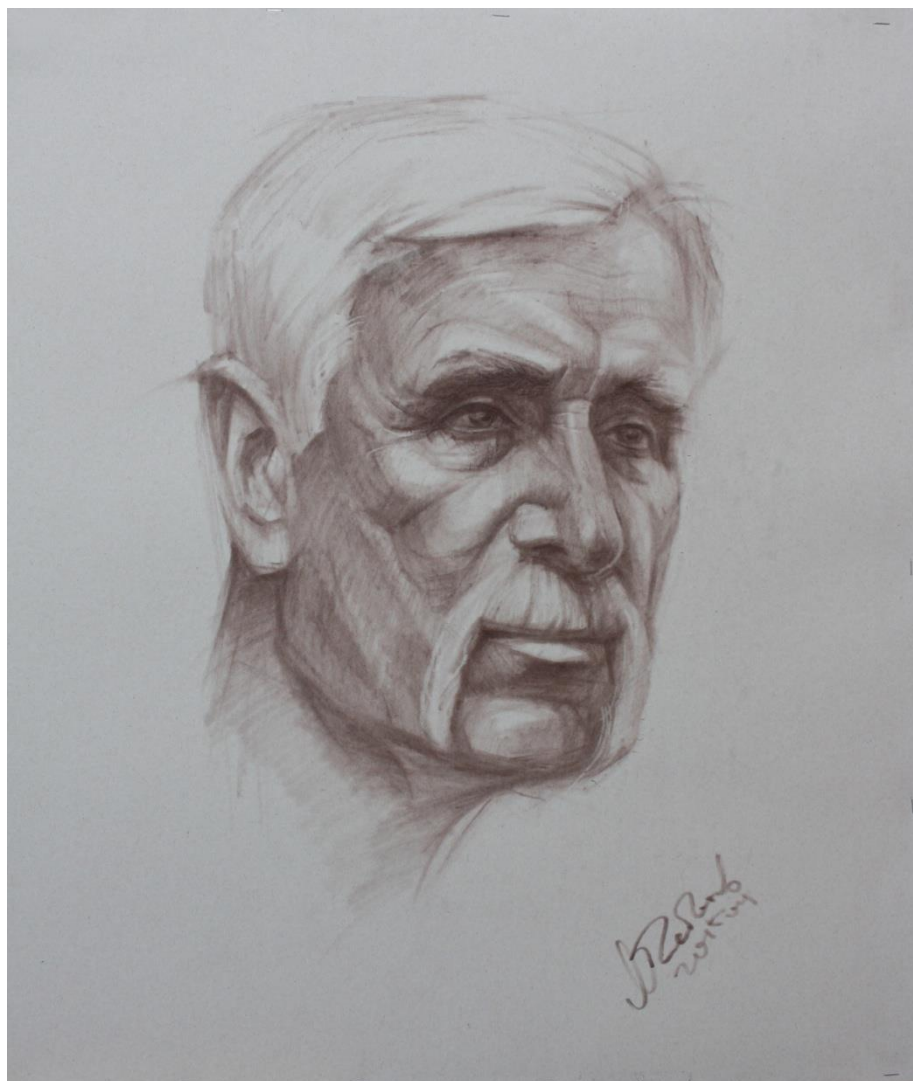
7. Завдання (етап) 8-9

8. Завдання (етап) 10

9. Завдання (етап) 11

10. Портрет художника Игуменцева В.М.
Автор Чеботов И. П.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література з рисунка та анатомії

1. Луїза Гордон. Рисунок. Техніка рисування фігури людини в русі.
2. Шембель А. Ф. Основи рисунка.
3. Додсон Берт. Ключі до мистецтва рисунка.
4. Паррамон Хосе М. Як рисувати. Шлях до майстерності . Арт Струмок.
5. Bammes G. Der nackte Mensch. Hand- und Lehrbuch der Anatomie für Künstler. Dresden: VEB Verlag der Kunst, 1973.
6. Downing, Fripp Alfred. Human Anatomy for Art Students. Mineola, NY: Dover Publications, 2006.
7. Goldfinger E. Human Anatomy for Artists: The Elements of Form. Oxford University Press, 1991.
8. Наталуха І., Апальков В., Рибін С., Носань В., Ногін Р. Пластична анатомія. Підручник. За ред. проф. В. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2008.
9. Чеботов І. П. Харківська школа рисунку. Харків: Софія-А, 2017.
10. Сенін В. П., Коваль О. В. Школа рисунку олівцем. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015.
11. Крамской І. Академічний рисунок. Київ: Мистецтво, 2010.
12. Хвостенко В. Перспектива в образотворчому мистецтві. Київ: Освіта, 2009.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

13. Pogorelov, Viktor, Khomenko O., Nosan V., Serdiyk O., Nogin R., Zherdev V. Tvorchiy rysunok. Навчально-наочний посібник. Харків: KSADA, 2020.
14. Zherdev, Vitaliy. Методичні рекомендації до дисципліни “Академічний рисунок” для спеціалізації “Станковий живопис та реставрація”(бакалаври, магістри). Харків: KSADA, 2009.
15. Zherdev, Vitaliy; Nogin, Roman. Методичні рекомендації до дисципліни “Академічний рисунок” для спеціалізації “Монументальний живопис”. Харків: KSADA, 2010.

16. Сенін В. П. Академічний рисунок. Схеми і нариси. Навчальний посібник. Харків, 2025.
17. Gwent College of Higher Education. Faculty of Art and Design. Publication produced by Fine Art Students. Newport (Gwent), 1986.
18. Andrews, Barbara Henriksen. "Art and Ideas: Reaching Nontraditional Art Students." *Art Education* 54, no. 5 (September 2001): 33. <http://dx.doi.org/10.2307/3193933>.
19. Adams, Laurie Schneider. *The Methodologies of Art: An Introduction*. New York: HarperCollins, 1996.
20. Andrus, Lynda E. *Art Projects for Educators and Students*. 8th ed. Belmont, Calif.: Thomson Wadsworth, 2007.
21. Berikbaev, Alisher Alikulovich. "Development of Competence Skills of Art Education Students." *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* 24(4), 2020: 6984–88. <http://dx.doi.org/10.37200/ijpr/v24i4/pr2020514>.
22. Benjamin, Walter. *Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media*. Harvard University Press, 2008.
23. Clark, Gilbert A., Michael D. Day, and W. Dwaine Greer. "Discipline-Based Art Education: Becoming Students of Art." *Journal of Aesthetic Education* 21(2), 1987: 129.
24. Carr, Jeffrey. "Four Types of Art Teachers for Talented Art Students." *Roeper Review* 13(2), 1991: 71–73.
25. Fredericksen, Andrea; Grindle, Nick. *Creating Curators: Using Digital Platforms to Help Students Learn in Art Collections*. Art: Design: Media Subject Centre, 2009.